

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet u Sarajevu
Odsjek za slavenske jezike i književnosti

ZAVRŠNI MAGISTARSKI RAD

Međujezički paronimi u ruskom i bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku

Mentorica:

doc. dr. Amela Ljevo-Ovčina

Studentica:

Judyta Majka, BA

br. indeksa: 2820/2017.

Sarajevo, 2019.

SADRŽAJ:

1. Uvod	4
2. Paronimi.....	6
2.1. Pravila.....	8
2.2. Podjela	9
2.3. Historijat.....	11
2.4. Paronomazija	15
3. Semantičke realizacije paronima.....	17
3.1. Sinonimi	17
3.2. Antonimi	22
3.3. Homonimi	23
4. Međujezički paronimi.....	25
5. Problemi u prevođenju	27
6. Zaključak.....	33
7. Literatura.....	35

SAŽETAK

Ruski i bosanski, hrvatski i srpski jezik, kao jezici koji pripadaju istoj porodici jezika, razvili su vremenom veliki broj međujezičkih paronima. Paronimi su riječi sličnog oblika ili zvučanja, a različitog značenja, a njihovo proučavanje između više srodnih jezika predstavlja vrlo izazovnu i interesantnu temu.

U radu će se istraživati sličnosti i razlike ruskih i bosanskih, hrvatskih i srpskih paronima. Istraživanje može biti izuzetno korisno i zanimljivo sa leksičko-semantičkog, fonetsko-fonološkog, tvorbenog i dijelom drugih aspekata. Naime, u radu će se prikazati tvorba i podjela paronima. Nadalje, obratit će se pažnja na razliku između paronima i drugih semantičkih realizacija. Ukazat će se i na probleme prevođenja međujezičkih paronima.

Ključne riječi: paronimi, sinonimi, antonimi, homonimi, bosanski, hrvatski, srpski, ruski, međujezički paronimi.

1. Uvod

Paronimi su riječi koje imaju različito značenje, ali razmjerno sličan oblik u izgovoru ili u pisanju, zbog čega među njima nerijetko dolazi do paronimičke atrakcije, odnosno do tzv. pučke etimologije.¹ Ova pojava je prisutna kako unutar jednog jezika, tako i između različitih jezika, čemu će biti posvećen jedan dio rada.

Cilj rada je analizirati problem definiranja međujezičke paronimije u dosadašnjoj lingvističkoj literaturi s akcentom na rusku i literaturu na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku, preispitati mjesto paronimije u leksičko-semantičkom sistemu jezika, opisati funkcionalno-semantičke tipove paronimijskih jedinica u jezicima koji se porede, analizirati teškoće u razumijevanju međujezičkih paronima, zatim ustanoviti sličnosti i razlike između paronima u ruskom i bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku i ukazati na problematiku njihovog prevođenja. Rad će na osnovu analiziranih pojava pokazati povezanost slavenskih jezika.

Ovim istraživanjem će se pokušati predstaviti dosadašnji radovi o ovoj pojavi i njihova klasifikacija na primjeru ruskog, bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika.

U radu će se koristiti kontrastivna metoda naučnog istraživanja. Primjenjivat će se leksikološko-leksikografska analiza paronima u navedenim jezicima.

Istraživanje će biti bazirano uglavnom na naučnoj literaturi koja se bavi paronimima i dijelom sinonimima i antonimima.

Za izradu ovog rada bit će korišteni sljedeći rječnici:

- Dworecki, I. H., Buszkaniec, L. A., 1949. *Słownik rosyjsko-polski*. Varšava: Współpraca;

---

¹ Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2017. *Hrvatska enciklopedija*. Zagreb. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46773> (21.02.2019.)

- Ivanović, S., Petranović, I. 1981. *Rusko-serbskohorvatski slovar'*. Moskva: „Russkij jazyk“;²
- Mitranova, I. N., Sinicyna, G. V. 1981. *Karmannyj poljsko-russkij i rusko-poljskij slovar'* Moskva: „Russkij jazyk“;³
- Tošić, B., Tanović, I. 1983. *Školski rječnik rusko-srpskohrvatski*. Sarajevo: "Svjetlost" - OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Teorijsku bazu predstavljaju sljedeći radovi:

- Dragićević, R. 2007. *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike;
- Fomina, M. I. 2003. *Sovremennyj russkij jazyk – Leksikologija*. Moskva: „Vyššaja škola“;⁴
- Tafra, B. 2005. *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga;
- Tošić, B. 1985. *Paronimi u nastavi ruske leksike*. Sarajevo: Svjetlost.

U savremenim istraživanjima bosanskog jezika zasad nisu zabilježeni obimniji radovi o ovoj temi. S obzirom na to da nema velikih razlika u leksici bosanskog, srpskog i hrvatskog jezika, može se pretpostaviti da pravila i definicije koje su u radu navedene važe i za bosanski jezik, iako to nije naznačeno.

Na početku istraživanja bit će objašnjen termin paronim, bit će predstavljena pravila sparivanja leksema sličnog značenja i slične forme te će biti prikazano kako se ove lekseme dijele. Potom će biti predstavljena razlika između paronima i drugih semantičkih odnosa (sinonima, antonima i homonima). Obratit će se pažnja na međujezički odnos paronima ruskog i bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika.

---

² Originalni naslov: Иванович, С., Петранович, И. 1981. *Русско-сербскохорватский словарь*. Москва: "Русский язык"

³ Originalni naslov: Митронова, И. Н., Синицына, Г. В. 1981. *Карманный польско-русский и русско-польский словарь*. Москва: "Русский язык"

⁴ Originalni naslov: Фомина, М. И. 2003. *Современный русский язык – Лексикология*. Москва: „Высшая школа“;

2. Paronimi

Paronimi (grč. *pará* – blizu, *ónyma* – ime) su riječi koje slično zvuče, ali imaju različito ili djelomično različito značenje i porijeklo riječi. Istokorijenski su, tj. imaju istu osnovnu riječ, a različite ili slične afikse, koji daju druga, nova značenja.

Pojam „međujezička paronimija“ još nije čvrsto pozicioniran niti u potpunosti preciziran u lingvističkoj literaturi. O tome govore različite interpretacije ovog termina u djelima lingvista.

V. V. Akulenko (1969) definira međujezičku paronimiju na sljedeći način: "...međujezičkim paronimima treba smatrati riječi u jezicima koji se porede i koje mogu izazvati kod većeg ili manjeg broja osoba lažne asocijacije i poistovjećivanja jedne riječi s drugom, bez obzira na to što se njihova značenja razlikuju (prema A. V. Potanina 2006: 1). Step en etimološke srodnosti takvih riječi u lingvističkim istraživanjima također se ne precizira. Suština paronimije razumijeva se različito. Tako Potanina smatra da u ruskom i njemačkom jeziku paronimima treba smatrati riječi koje predstavljaju isti etimon, koje slično zvuče (u kojem su razlike povezane sa zakonomjernim historijskim promjenama fonetskog oblika riječi - izvora) i različita značenja ili različite nijanse značenja koje mogu biti rezultat individualnog semantičkog razvoja jednog te istog korijena (češće grčkog ili latinskog porijekla) u svakom iz jezika koji se porede. Međujezički paronimi mogu imati različit akcenat i izgovor, što je povezano s fonetskim karakteristikama jezika (vidjeti u: Potanina 2006)".

D. A. Cruse (1991: 130) definira paronimiju kao odnos jedne riječi s drugom koja pripada različitoj kategoriji riječi i nastaje iz prve riječi nekim derivacionim procesima. B. Tafra (2005: 253) kaže da: „Samo se riječi koje označuju slične pojmove iz istoga pojmovnoga razreda mogu lako zamijeniti“, što znači da su paronimi „lekseme koje pripadaju istoj tematskoj grupi, tj. pripadaju istoj kategoriji stvarnosti, pa se, zbog te bliskosti referenata na koje se odnose, mogu mešati i njihovi semantički sadržaji“, kako tumači R. Dragičević (2007: 312). Definicija paronima B. Tošića (1985: 15) glasi: „paronimi su bliske po vanjskom obliku riječi, ali ne i obrnuto; paronimi jesu srodne riječi, ali sve srodne i sazvučne riječi nisu paronimi“.

Primjeri paronimnih parnjaka:

- *aktivirati – aktivizirati* (rus. *активировать – активизировать*);
- *izborni, biracki, izabran – raden površno, na preskok* (rus. *выборный – выборочный*);
- *glavni – naslovni* (rus. *главный – заглавный*);
- *demokratski – demokratičan* (rus. *демократический – демократичный*).

Za označavanje riječi dvaju i više jezika koje se mogu pogrešno poistovjećivati jedna s drugom zbog vanjske sličnosti pri čemu se njihova značenja razlikuju, autori enciklopedije "Ruski jezik" (1997) koriste termin "međujezička paronimija". Međutim, ne precizira se dalje stepen formalne sličnosti međujezičkih paronima.

Suštinska razlika između unutarjezičke i međujezičke paronimije prije svega je u tome da unutarjezička paronimija može biti stilističko sredstvo stvaranja kalambura ili nasuprot biti uzrok semantičkih i stilističkih grešaka, dok se međujezička paronimija nikad ne koristi kao stilističko sredstvo i po pravilu dovodi samo do nerazumijevanja općeg smisla izraza.

Paronimi se mogu sresti u svakodnevnom životu, u razgovornom stilu, u književnoumjetničkom stilu, u naučnim časopisima. Bitno je dobro razumjeti riječi koje čine paronimne parove i staviti ih u odgovarajući kontekst, kako bi komunikacija tekla bez pogrešaka i sa većim razumijevanjem između sagovornika. Paronimi se mogu sparivati sa leksemama iste forme i sadržaja, no pritom će i spoj ovih leksema dobiti drugi smisao:

- *глуби́нный* смысл – *глубо́кий* смысл (tajni, dublji smisao – značajan, ozbiljan, smisao koji utječe na suštinu nečega).

2.1. Pravila

Borisav Tošić (1985: 33) navodi četiri pravila po kojima se riječi mogu smatrati paronimima:

1. formalna sličnost (fonetsko-ortografske osobine),
2. etimološka ili tvorbena sličnost,
3. semantičke odlike (razlike ili sličnosti u značenju),
4. funkcionalne karakteristike (miješanje u govoru).

Branka Tafra (2005: 252-254) postavlja devet pravila koje riječi moraju zadovoljiti da bi se mogle smatrati paronimnim parovima. To su:

1. pripadanje jednom jeziku
2. pripadanje samo standardnom jeziku ili samo nekomu od organskih idioma
3. pripadanje jednom vremenskom odsječku
4. pripadanje istom leksičko-gramatičkom razredu
5. pripadanje istom leksičko-semantičkom razredu
6. pripadanje istoj gramatičkoj kategoriji
7. pripadanje istoj tvorbenoj porodici
8. djelomično podudaranje fonološke strukture
9. djelomično podudaranje semantičke strukture.

Ostali lingvisti se takođe slažu sa ovim autorima da riječi da bi se mogle smatrati paronimima, moraju biti istokorijenske, moraju pripadati istoj vrsti i moraju im se podudarati gramatičke kategorije. U ruskoj leksikologiji neki autori smatraju da lekseme moraju imati još i akcenat na istom slogu da bi zadovoljile pravila za stvaranje paronimnog para. Za druge jezike (bosanski, srpski, hrvatski) ovaj uvjet bi bio jako teško izvodljiv zbog složene prozodijske strukture jezika.

2.2. Podjela

U srpskoj i u hrvatskoj leksikologiji autori dijele paronime prema stepenu tipičnosti. Da li će biti tipični ili netipični zavisi od niza kriterija, tj. od toga da li:

1. pripadaju istoj vrsti riječi
2. imaju isti korijen
3. pripadaju istoj semantičkoj kategoriji riječi
4. imaju različitu formu i različito značenje
5. imaju različitu leksičku spojivost.

Prema tome paronimi se još mogu podijeliti na:

- *apsolutne (potpune) paronime*, koji zadovoljavaju sve postavljene kriterije;
- *nepotpune paronime*, kod kojih su značenja vrlo bliska, što stvara problem u razgraničenju sa sinonimima;
- *djelomične paronime*, koji ne zadovoljavaju sve postavljene kriterije.

Tafra (2005: 259) navodi da lekseme ili jesu ili nisu paronimi te tvrdi da nema podjele na potpune ili nepotpune paronime, ako riječi ispunjavaju (gore navedene) kriterije, onda se one mogu smatrati paronimima. U protivnom to su lekseme koje pripadaju drugoj semantičkoj realizaciji.

Tošić, međutim, razlikuje paronime u užem i u širem smislu.

- U užem pogledu „paronimi su istokorijenske riječi koje pripadaju jednoj vrsti riječi (jednom rodu, broju i vidu), imaju slično zvučanje i različito značenje, a pokatkad se pogrešno upotrebljavaju u govoru“ (Tošić 1985: 18).
- U širem smislu „paronimi su sve riječi koje slično zvuče, imaju različito značenje i pogrešno se upotrebljavaju jedna umjesto druge“ (Tošić 1985: 18).

Osim toga paronimi se mogu klasificirati s obzirom na vrstu riječi kojoj pripadaju. Tako se najčešći paronimni parovi javljaju kod

- pridjeva (*čitak – čitljiv*),

potom kod:

- imenica (*mučenik – mučitelj*),
- glagola (*olizati – oblizati*) i
- priloga odredbi (*čitko – čitljivo*)⁵.

U ruskoj leksikologiji osim podjele na istokorijenske i raznokorijenske, kod ovih prvih izdvaja se još pet kriterija klasifikacije po čemu se paronimi mogu razlikovati (Simakova 2008: 84-85):

1. značenjem ili nijansom značenja: *эффэктный – эффэктивный* (jarki, primjetni, glamurozni – djelotvoran, učinkovit),
2. leksičkim podudaranjem: *жилэц – житэль* (stanar kuće – stanovnik grada),
3. sintaksičkim podudaranjem: *заверэние – завэрка* (uvjerenje – verifikacija dokumenata),
4. leksičko-semantičkim podudaranjem: *надэть – одэть* (obući (na) sebe nešto – obući nekoga, obući nekome nešto),
5. stilskom obojenošću: *дэрзкий – дерзновэнный* (drzak – smion).

U svim tim jezicima zajednička je podjela na tri grupe s obzirom na:

1. prefiks: *опечáтки – отпечáтки* (štamarske greške – otisci),
2. sufiks: *безотвэтный – безотвэтственный* (bez odgovora, neodgovoreni – neodgovoran) i
3. korijen riječi: *вакáнсия – вакáция* (slobodno radno mjesto – raspust).⁶

Tošić (1985: 37) izdvaja još i:

- složene paronime: *автобиографический – автобиографичный* (nešto što odražava autobiografiju – nešto što sadrži elemente autobiografije).

⁵ Primjeri preuzeti od Dragičević, R. 2007. *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike, str. 318.

⁶ Više o ovoj podjeli u poglavlju 3. Semantičke realizacije paronima → 3.1. Sinonimi.

2.3. Historijat

Paronimija je slabo istražena pojava, zbog čega često dolazi do nesaglasja u njenom tumačenju. Ako se ona uopće i razmatra, onda se uglavnom predstavlja kao neka podvrsta homonima, njihova rubna pojava ili je s njima skoro pa izjednačena. Rijetko ko posvećuje pažnju ovim leksemama sličnog značenja kao zasebnoj kategoriji u leksikologiji.

Čovjek oduvjek čezne za time da što bolje iskaže svoje misli. Nerijetko se može čuti: nema tih riječi kojima bih mogao izreći, opisati to što mislim, osjećam, šta sam vidio, vidim i slično. Upravo ova čežnja navela je čovjeka da na poznate riječi dodaje afikse i tako stvara nova značenja riječi i proširuje svoje izražajne mogućnosti. Različiti putovi vode prema takvom stvaranju, zato je i struktura stvaranja paronimnih parova jako raznolika. Pojava paronima odnosi se na unutarjezički proces što svjedoči o pravilnosti te pojave u jeziku koji se stalno razvija.

Jedan od puteva nastanka paronima je uticaj antonimije i sinonimije na istokorijenske riječi. U slavenskim jezicima veliki uticaj na stvaranje paronima ima crkvenoslavenski jezik. Značenja pojedinih riječi tog jezika počela su se vremenom razlikovati od riječi savremenih slavenskih jezika uslijed gubitka semantičkih i stilskih odnosa. Tako npr. iz crkvenoslavenskog *невѣжа* (prostak, grubijan) u ruskom jeziku nastaje njen paronimni parnjak *невѣжда* (neznalica) ili riječi *сыскать* (naći, pronaći) dolazi u par rusko *снискать* (zadobiti, steći).

Na nastanak paronima u Rusiji ima uticaj i staroruski jezik. Neke riječi prilikom preusmjeravanja i kontaminacije npr. istokorijenskih sinonima ili sinonima homofonog karaktera staroruskog jezika sa riječima iz savremenog ruskog jezika mogu stvoriti paronimne parnjake:

- *ломаться – ломиться* (1. lomiti se, slamati se; 2. kršiti se, rušiti se; 3. mutirati; 4. prenemagati se, kreveljiti se, izmotavati se; 5. nećkati se – 1. lomiti se, slamati se; kršiti se; 2. navaljivati, nadirati, probijati se),
- *могучий – мѳгуцѳий* (moćan, jak, snažan – sposoban, onaj koji može nešto uraditi).

Neki paronimi su nastali prelaskom participa u pridjeve paralelno sa već postojećim pridjevima istog korijena, ali sa drugim značenjem:

- *ловкий – ловчѳий* (1. vješt, spretan; 2. prepreden; 3. udoban, zgodan – lovački).

Pojava paronima vezana je i za prelazak pridjeva, koji su se prvobitno koristili samo u posebnim jezičkim sferama kao relativni, te prilikom prelaska u opisne pridjeve stvorile su parove:

- *вставной* – *вставочный* (umetnut, stavljen – onaj koji se umeće, koji se izmjenjuje).

Dio paronima nastaje prema svojoj pasivnosti odnosno aktivnosti – od prijašnjih varijanti jedne riječi dobivaju se nove sa drugim značenjima:

- *стрелок* – *стрелёц* (strijelac – strijelac → vojnik u staroj Rusiji).

Veliki broj parova dolazi i zbog bliskosti u zvučanju prisvojnih pridjeva i pridjeva koji su iz prisvojnih prešli u opisne. Do prelaska prisvojnih pridjeva u opisne dolazi prilikom gubitka karakteristika, pripadanja pridjeva:

- *генеральский* – *генеральный* (generalski, generalov – generalan).

Tako je dolazilo i do prelaska prisvojnih pridjeva u gradivne:

- *рыбий* – *рыбный* (riblji, *рыбий жир* (riblje ulje) - riblji, *рыбный суп*; *рыбный магазин* (riblja čorba; ribarnica).

Na važnost paronimije i pravilne upotrebe paronima ukazuje Maksim Gorki već početkom dvadesetog vijeka. Pisac se obraćao drugim mladim stvaraočima i upozoravao ih na problem nepravilne upotrebe paronima, što dovodi do loše percepcije djela i krajnjeg lošeg efekta.

U hrvatskoj leksikologiji nedovoljno je izučena ova pojava. Paronimija se često objašnjava ili samo definicijom ili kao rubna pojava homonimije. Branka Tafra, međutim, posvećuje ovoj temi čitavo poglavlje u knjizi „Od riječi do rječnika“.

U srpskoj leksikologiji je kao i u hrvatskoj relativno malo radova posvećenih ovoj semantičkoj realizaciji. Veće interesovanje za ovu temu pokazala je Rajna Dragičević u „Leksikologija srpskog jezika“ (2007). Treba spomenuti i analizu u monografiji Ristić Stana, Radić-Dugonjić Milana: „Reč. Smisao. Saznanje (Studija iz leksičke semantike)“. Filološki fakultet Beogradskog univerziteta (Monografije, knjiga 88), Beograd, 1999, u poglavlju „Ideografska klasifikacija rusko-srpskih međujezičkih paronima“.

Ovoj temi svoju proširenu magistarsku disertaciju pod naslovom „Paronimi u nastavi ruske leksike“ posvetio je Borisav Tošić. Među onima koji su paronimiju shvatili dosta ozbiljno su ruski lingvisti. Sama činjenica da su u posljednjih četrdeset godina izdali nekoliko rječnika leksema sličnog značenja i oblika puno o tome govori.

- Prvi rječnik „Трудные случаи употребления однокоренных слов русского языка“ koji su sačinili J. A. Beljčikov i M. S. Panjuševa pojavio se već 1968. godine i sadržavao je oko 200 paronima.
- 1971. godine izlazi prvi rječnik N. P. Kolesnikova „Словарь паронимов русского языка“ posvećen isključivo ovoj pojavi i sadrži 1432 paronimska gnijezda, tj. više od 3000 paronima.
- 1974. godine O. V. Višnjakova objavljuje knjigu „Лексические паронимы и слова с общей понятийно-логической соотнесённостью“, u kojoj se nalazi i rječnik od 500 paronimskih parova.
- 1976. godine D. E. Rozentalj i M. A. Teljenkova izdaju „Словарь трудностей русского языка“ sa 30 000 riječi, tj. oko 10 000 paronima. Devet godina kasnije objavljeno je njegovo četvrto izdanje.
- O. V. Višnjakova 1984. godine daje više od 1000 paronimnih parova u rječniku „Словарь паронимов русского языка“, koji stručnjaci smatraju jednim od boljih ruskih rječnika.
- 1994. godine J. A. Beljčikov i M. S. Panjuševa objavljuju „Словарь паронимов современного русского языка“ sa oko 230 parova paronima.⁷

Istina, ruski autori više su radili na samim rječnicima nego na pojavi paronima, ali i to je ogroman posao u usporedbi sa lingvistima u drugim zemljama. U mnogim američkim ili engleskim semantičkim enciklopedijama uopće se ne navodi definicija pojma paronim.

U praktičnoj leksikografiji pokušavala se razgraničiti međujezička homonimija i međujezička paronimija. Kategoriju međujezičke paronimije izdvojili su i terminološki odredili leksikolozi - sastavljači diferencijalnih rječnika. Jedan od prvih sastavljača takvih rječnika bio je češki

---

⁷ Podaci o rječnicima preuzeti od Fomina, M. I. 2003. *Sovremennyj russkij jazyk – Leksikologija*. Moskva: „Vysšaja škola“, str. 131-132 i Dragičević, R. 2007. *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike, str. 319-320.

lingvist J. Vlček (1966) (prema Potanina 2006: 1). Autor rječnika, posebno ističući kategoriju međujezičnih paronima, tvrdi da se termin paronimija može primijeniti ne samo kao unutarjezički fenomen. J. Vlček u rusko-češke paronime ubraja lekseme koje se razlikuju fonetski ili morfološki. Dakle, ovaj naučnik nastoji odrediti međujezičke paronime na osnovu formalne komponente.

Paronimija je često svrstavana u isto poglavlje kao i homonimija te se i mnogi rječnici izrađuju ne odvajajući ove dvije pojave. Korisnicima to uveliko otežava jasno razgraničavanje homonima od paronima te isto tako dovodi do izjednačavanja ta dva pojma u svjestima čitaoca.

Studije posvećene ovoj leksičkoj jedinici i dalje ne nude sve odgovore. Paronimija je pojava koja bi se što prije trebala osvijestiti u jeziku i kojoj bi trebalo posvetiti više pažnje nego dosad. To bi omogućilo ispravno i smisljeno korištenje ovih riječi, tj. njihovo pravilno stavljanje u određeni kontekst i njihovo tumačenje i razumijevanje kod sagovornika.

2.4. Paronomazija

Paronimija je zanimljiva zbog svog stilskog ili magičnog učinka. Ova pojava je u stilistici poznata kao *paronomazija* (grč. *pará* – blizu, *onomázo* – imenujem, zovem, nazivam) (Tafra 2005: 251).

Primjeri:

- *hokus-pokus* (rus. *фокус-пóкyc*);
- *čare-bare* (rus. *тpax-тuбúдоx; джу-джу*⁸).

Paronomazija je poznata još od antičkih retoričara. To je stilska figura koja je sačinjena od riječi slična izraza, ali drugačijeg značenja, stavljenih u određenoj blizini, tako da u konačnici stvaraju drugi smisao iskazane misli. Ova stilska figura se često upotrebljava:

- u naslovima novinskih članaka:
  - *Dolasci/odlasci - HT Prva liga*⁹;
  - *Trube i trubaduri*;
  - *Bit i biće*¹⁰;
- u naslovima umjetničkih djela:
  - *Grif i grof* S. N. Sergejev-Censki;
- te u samim književnim djelima:
  - *Smrt Pjesnika* M. J. Ljermontov:
    - „И прéжний сняв *венóк*, онí *венéц* тернóвый,
Увítый лáврами, надéли на негó...“¹¹;
  - *Lijevi marš* V. Majakovski:
    - „Там
за горáми гóря
сóлнечный край непочáтый.

⁸ *Glosbe – mnogojazyčnyj onlajn slovar*. Dostupno na: <https://ru.glosbe.com/pl/ru/czary-mary> (11.03.2019.)

⁹ Dostupno na: <https://www.hntv.hr> > vijesti > dolasci-odlasci-ht-prva-liga

¹⁰ Primjeri iz: Fomina (2003: 130).

¹¹ Prijevod dostupan na: <http://www.blogger.com/profile/1704280558878634.blogspot.com/2011/10/mihail-jurjevic-ljermontov.html> (25.03.2019.)

За го́лод,
за мо́ра мо́ре
шаг миллио́нный печáтай!“¹²;

- *Zapis o štiti* M. Dizdar:
  - „Poiskah *štit* dobri da *štiti* me
Васиh га потом доброго jer
Tišti ме“.¹³

U paronomaziji dolazi do namjernog miješanja ili namjernog sudaranja paronimskih parova s ciljem pojačavanja stilskog efekta, stvaranja začudnosti, upečatljivosti (Fomina 2003: 129):

- *и глух и глуп* (i gluh i glup);
- *не туп, а дуб*¹⁴ (nije tup već glup).

Ova zvukovna sličnost daje više mogućnosti za iskazivanje drugog, novog smisla riječi, kao i u stvaranju suprotnosti. U ovom postupku nije najbitnija srodnost / nesrodnost ili da li su riječi istokorijenske / raznokorijenske. Paronomazija je popularna u igrama riječi te se koristi u kalamburima, kao neka vrsta humora, ironije, satire i slično.

- „Uzdišući: – *Vole*, dragi *voliću*,
Voli mene, *vole*, i *vola volit* ću.“ (*Ljubavnik sramežljiv* A. G. Matoš)¹⁵;
- „Демо́н, злой, зловѣщій, злобный, вдруг явился перед ней“
(*Demon* M. Ljermontov)¹⁶.

---

¹² Prijevod dostupan na: <https://nedjeljnilistborba.wordpress.com/2013/07/23/lijevi-mars/> (25.03.2019.)

¹³ Primjer u: M. Katnić-Bakaršić (2001: 311).

¹⁴ дуб – hrast, hrastovina; vrsta riječnog čamca; *fig* glupan, budala, zvekan, blesavac

¹⁵ Cijela pjesma dostupna na: http://gimnazija-sb.com/portal/wp-content/uploads/2015/02/matos_pjesme.pdf (26.03.2019.)

¹⁶ Cijela pjesma dostupna na: http://www.world-art.ru/lyric/lyric_alltext.php?id=1015 (27.03.2019.); prijevod dostupan na: <https://pl.scribd.com/doc/204472041/Mihail-Ljermontov-poema-Demon> (27.03.2019.)

3. Semantičke realizacije paronima

Da bi tema međujezičkih paronima bila jasnija, potrebno je bilo ponajprije objasniti šta su to paronimi, kako nastaju, a onda na osnovu tih saznanja uočiti koja je razlika između sinonima, antonima, homonima i paronima.

Paronimija je, za razliku od ostalih semantičkih odnosa, jako malo istražena i posvećeno joj je premalo pažnje. Možda je najbolji način usporediti ih sa sinonimima, antonimima i homonimima kako bi se ova pojava mogla bolje objasniti.

3.1. Sinonimi

Sinimi su riječi istog ili sličnog značenja. „Dva ili više leksema u sinonimijskom su odnosu kada imaju isto denotativno i konotativno značenje, tj. kada su zamjenljivi u svim kontekstima u kojima se pojavljuju”. (Hrvatska enciklopedija)

Sinonimi mogu biti *potpuni* tj. *apsolutni*. Ovakvim parnjacima su izjednačena konotativna značenja, a pošto u samom jeziku teško je naći dvije riječi iste značenjske nianse, tako u ovu grupu spadaju uglavnom posuđenice.

Primjer:

- *apoteka – ljekarna,*
- *hljeb – kruh,*
- *muzika – glazba.*

Postojanje ovakve semantičke veze je za mnoge upitno, ali kako navodi Dragićević (2007: 310): „Ako postoje raznokorenske bliskoznačnice (a svakako postoje), bez sumnje postoje i jednokorenske. Ako su *dom* i *kuća* sinonimi, onda ima još više razloga da u tu grupu uvrstimo i lekseme *blaženost* i *blaženstvo*; *bojažljivac* i *bojažljivko*“.

Postoje i *djelomični sinonimi* kod kojih su semantička obilježja i konotativna značenja različitih vrijednosti:

- *praznik – blagdan,*

- *vrabac – ptica.*

Hrvatska enciklopedija takve djelomične sinonime naziva još *parasinonimima* ili *paronimima*. „Parasinonimi ili paronimi blisko značni su leksemi kojih je razlika očita u njihovoj kolokacijskoj distribuciji. Tako su npr. leksemi *pošten* i *čestit* parasinonimi jer su zamjenljivi u većini konteksta, npr. *pošten / čestit čovjek, narod, obrok, posao* itd., ali nisu zamjenljivi u kolokaciji *čestit Božić* ili u izrazu *biti pošten prema nekome ili nečemu*”.

Postavlja se onda pitanje: kako razlikovati istokorijenske sinonime od paronima, koji su po svojoj definiciji istokorijenski? Najlakši način je posmatrati lekseme u kontekstu. Ako se parnjaci u istom kontekstu mogu zamijeniti, a da pritom ne promijene smisao rečenice, onda je riječ o sinonimima. Zato je poznavanje konteksta od izuzetnog značaja za prepoznavanje da li se radi o sinonimima ili paronimima. Bez konteksta granica između njih nije potpuno jasna i govornici često nailaze na probleme u razumijevanju. Na primjer pridjevi *paronimni* i *paronimski* su sinonimi, dok su *paronimni* i *paronimijski* paronimi (Tafra 2005: 255).

U razgraničavanju može pomoći znanje o tome kako nastaju paronimi. Kako smatra Tafra (2005: 259), najpoznatija podjela je na:

- sufiksalne: *susjedni* – *susjedski*,
- prefiksalne: *utvrditi* – *ustvrditi*,
- korijenske: *zeleniti* – *zelenjeti*.

Od ova tri načina tvorbe najrasprostranjeniji je prvi – sufiksalni, gdje su najčešći sufiksalni parnjaci u hrvatskom jeziku (Tafra 2005: 259)

- kod pridjeva:
  - *-eći* i *-ski*: *goveđi* – *govedski*,
  - *-ni* i *-ski*: *listopadni* – *listopadski*,
  - *-ast* i *-at*: *krošnjast* – *krošnjat*;
- kod imenica:
  - *-telj* i *-nik*: *branitelj* – *branjenik*.

U srpskom jeziku Dragičević (2007: 316) navodi sljedeće najupotrebljivije sufiksalne nastavke u tvorbi paronimskih parnjaka:

- za pridjeve:

- kao i u hrvatskom *-at* i *-ast*: *zrnat* – *zrnast*,
- *-an* i *-ljiv*: *nesnosan* – *nesnošljiv*,
- *-an* i *-ski*: *susedan* – *susedski*;
- za glagole:
  - *-eti* i *-iti*: *beleti* – *beliti*.

Sufiksalna podjela u ruskoj lingvistici također je najrasprostranjenija grupa paronima, gdje se lekseme najčešće tvore pomoću sufiksa:

- *-н-* i *-лив-*: *удáчн^ый* – *удáчл^ив^ый* (uspješan – koji ima sreću);
- *-ат-* i *-аст-*: *зубáт^ый* – *зубáст^ый* (onaj koji posjeduje zube - 1. zubat; 2. zajedljiv, oštra jezika);
- za pridjeve najviše su u upotrebi:
  - *-ическ-* i *-ичн-*: *траг^ическ^ий* – *траг^ичн^ый* (tragičan (od vrste drame) – tragičan (sa strašnim obilježjima);
  - *-еск-* i *-н-*: *инжен^ерск^ий* – *инжен^ерн^ый* (onaj koji pripada inženjeru – inženjerski).
- Primjeri:
  - *зр^ительск^ий* – *зр^ительн^ый* (gledalački – vizualni),
  - *цветáст^ый* – *цвет^ист^ый* (šaren – cvijetan).

Na prvu parovi izgledaju i zvuče dosta slično. Za nekoga ko ne poznaje dovoljno jezik možda bi čak imale i isto značenje. Međutim iz primjera da se primjetiti da promjena u sufiksu riječi može dati sasvim novo značenje. *Gledalački* (*зр^ительск^ий*) je onaj koji se odnosi na gledaoce, dok je *vizualni* (*зр^ительн^ый*) onaj koji „pripada ili se odnosi na osjetilo vida, onaj koji se vidi ili se može vidjeti, koji je vidljiv“ (Hrvatski jezični portal). U ruskom jeziku čak se akcenti nalaze na istom slogu, što još više može zbuniti neiskusne govornike tog jezika.

Što se tiče prefiksne tvorbe, Dragičević tvrdi da su paronimi one riječi kojima prefiks počinje na isto slovo. Tako na primjer *obletjeti* i *odletjeti* jesu paronimi, dok *uzletjeti* i *obletjeti* nisu. Problemi nastaju kada korisnici ne znaju tačno značenje sufiksa ili prefiksa riječi.

U prefiksnoj podjeli u ruskom jeziku najzastupljeniji su prefiksi:

- *в-* i *вз-*: *вбеж́ать* – *взбеж́ать* (utrčati – pobjeći);
- *о-* i *об-*: *о́сужда́ть* – *об́сужда́ть* (osuđivati – raspravljati);
- *о-* i *от-*: *о́печа́татъ* – *отпеча́татъ* (zapečatiti – otvoriti, odštampati);
- *по-* i *про-*: *по́глоти́тъ* – *про́глоти́тъ* (proždrijeti – progutati);
- *пред-* i *предо-*: *предста́вить* – *предо́ста́вить* (dostaviti, predstaviti, zamisliti – dati, omogućiti).

Kao što se da primjetiti iz primjera poviše, različiti prefiksi mogu dati potpuno novo značenje riječi. Nije isto *utrčati* i *pobjeći* (*вбеж́ать* – *взбеж́ать*). U ruskom dodano je samo slovo *-з-*, a riječ već dobija drugi smisao. Neki bi možda pomislili: *proždrijeti* i *progutati* isto znače, ali i tu se radi o dvije različite radnje. Nije isto „pojesti pohlepno, halapljivo“ i „gutajući uzeti hranu, piće i sl. kroz grlo u želudac“ (Hrvatski jezični portal).

Što se tiče korijenske podjele, u nju spadaju riječi koje imaju različite korijene i nisu semantički povezane, a sličnost im je slučajna. Ovu grupu sačinjava mali broj paronima i uglavnom su to imenice.

Primjeri:

- imenice:
  - *кро́на* – *коро́на* (kruna – novčana valuta),
  - *те́нь* – *те́мь* (sjena – tama),
  - *шторм* – *штурм* (oluja – napad),
  - *экскава́тор* – *эскала́тор* (bager – pokretne stepenice (eskalator)).
- glagoli:
  - *затеня́тъ* – *затемня́тъ* (sjeniti – pomračivati),
  - *мота́тъ* – *мета́тъ* (motati – bacati),
  - *ципа́тъ* – *цени́тъ* (štipati – zabadati).

U ruskom jeziku bliski jednokorijenskim sinonimima su nepotpuni paronimi (oni kojima značenja nisu lako razdvojiva). Razgraničenje je moguće u sagledavanju da li se riječi odnose samo na izvorno ruske riječi ili samo na pozajmljenice. Kod paronima se ne mogu miješati ove dvije vrste porijekla riječi, dok je kod sinonima to dozvoljeno.

Primjeri:¹⁷

- paronimi:
  - izvorno ruske riječi:
    - *бродяжий – бродячий* (skitajući – lutajući),
    - *помёты – помётки* (đubriva, fekalije, izmeti – znakovi, bilješke);
  - pozajmljenice:
    - *абонент – абонемент* (pretplatnik – pretplata),
    - *существо – сущность* (biće – bit, suština),
    - *факт – фактор* (činjenica – faktor);
- sinonimi:
  - *ярмó* (rus.) – *ярём* (rus.); *рабство* (staroslav.); *кабалá* (tur.)
→ jaram – jaram, dvostruka poluga; ropstvo; ropstvo, potpuna zavisnost.

U ruskom jeziku korijenski paronimi mogu biti teško prepoznatljivi ne samo za strance, nego i za nekoga ko nedovoljno poznaje svoj jezik ili jezik iz kojeg su preuzete određene riječi. Ako se neko dosad susretao samo sa riječju *подписчик, пользователь* ili nekim drugim odgovarajućim sinonimom riječi *абонент* (pretplatnik) teško će praviti razliku između *абонент – абонемент* (pretplatnik – pretplata), jer će mu te dvije riječi zvučati isto, što u konačnici naravno otežava sam proces komunikacije.

Isto tako ako neko nije dovoljno upoznat sa arhaizmima u svom jeziku, a u tekstu kojem čita naiđe na njemu jako poznatu riječ, ali se u toj riječi nalazi neko drugo slovo nego što bi „trebalo biti“, lako je moguće da će pomisliti da je došlo do neke štamparske greške. Kod para *бродяжий – бродячий* (skitajući – lutajući) došlo je do „zamjene“ slova *ж* u slovo *ч*. Čak se akcenat u obje riječi nalazi na istom mjestu, tako da ovaj paronimni par može stvoriti mnogo nevolja kako govornicima ovog jezika, kako i onima koji ga tek uče.

---

¹⁷ Primjeri preuzeti od Fomina, M. I. 2003. *Sovremennyj russkij jazyk – Leksikologija*. Moskva: „Vysšaja škola“, str. 127.

3.2. Antonimi

Antonimi su riječi suprotnog leksičkog značenja. Razlika u značenjima antonimskih parnjaka nije uvijek jednako utemeljena. Neki pojmovi su lako prepoznatljivi kao suprotni:

- *lijevo – desno,*
- *crno – bijelo;*

a neki mogu nastati putem asocijacija:

- *mačka – miš,*
- *sunce – kiša.*

Osim toga postoje parovi koji se tvore dodavanjem čestice *ne-* te označavaju lišenost ili negiranje nekog svojstva određenog predmeta, pojma, pojave:

- *aktivan – neaktivan,*
- *bitan – nebitan,*
- *raspoložen – neraspoložen.*

Antonimi, kao sinonimi i paronimi, mogu biti jednokorijenski. Glavna razlika između njih i paronima sastoji se u tome da antonimski parnjaci imaju suprotno značenje, a kod paronima je značenje slično. Zato se više pogrešaka javlja u razgraničavanju sinonima i paronima nego antonima i paronima. Međutim i tu nailazimo na problem prvenstveno kada je antonimija rezultat iskustva i znanja govornika. B. Tošić (1985: 15) kaže da: „sve riječi koje podliježu pogrešnoj zamjeni nisu paronimi“. Tako npr. *stalaktit* i *stalagmit* značenjski nisu antonimi, ali u ljudskom poimanju često dolazi do suprotnog mišljenja. U tom slučaju dolazi do preklapanja antonimije i paronimije.

Dobar primjer uporedbe antonima sa paronimima daje ruski pjesnik Jaroslav Smeljakov u jednoj od strofa pjesme „Ruski jezik“:

Ты - вѣше *цены* и *расцѣнки* -
в годѹ сорок пѣрвом, потѹм
писался в немѣцком застѣнке
на слѣбой извѣстке гвоздѣм.¹⁸

Iznad si cijena i procjena
u četrdeset prvoj godini, poslije
pisao se u njemačkoj tamnici
ekserom po slabom kreču.¹⁹

3.3. Homonimi

Paronimija se prilično kasno našla u centru zanimanja lingvista, tako da često može doći do nerazlikovanja paronimije od homonimije ili do njihovog izjednačavanja. Neki smatraju da je paronimija samo rubna pojava u homonimiji. Za mnoge su ta dva pojma istoznačna, međutim u lingvistici to nije tako.

Homonimi (grč. *homós* – isti, jednak, *ónyma* – ime; istoimenost) su riječi koje se jednako pišu ili izgovaraju, ali imaju drugačije značenje, za razliku od paronima koji slično zvuče i slično se pišu i čije je značenje različito ili djelomično različito.

Primjeri:

- *kosa* (rus. *коса*²⁰): 1. skup dlaka na glavi (u ruskom tačnije – pletenica); 2. alat za košenje trave, žitarica;
- *luk* (rus. *лук*): 1. biljka, povrće; 2. tip oružja za izbacivanje strijela;
- *kivi* (rus. *киви*): 1. stablasta biljka, voće; 2. vrsta ptice;
- *zemlja* (rus. *земля*): 1. planeta; 2. organska smjesa; 3. teritorija države;
- *jezik* (rus. *язык*): 1. organ; 2. komunikacijski sistem znakova, glasova;
- *mjesec* (rus. *месяц*): 1. mjerna jedinica za vrijeme; 2. nebesko tijelo;
- *rak* (rus. *рак*): 1. životinja; 2. bolest.

Forma i sadržaj lekseme pomažu odrediti o kojoj se semantičkoj relaciji radi. Tako u prepoznavanju paronima od homonima najvažniji je oblik lekseme. Kod paronima bitnu ulogu igra njihovo gnijezdo, tj. kada od jednog paronimnog para nastanu drugi paronimni parovi, koji ne moraju pripadati istoj vrsti riječi kao prvi par.

¹⁸ Cijela pjesma dostupna na: <http://scanpoetry.ru/poetry/10880> (26.03.2019.)

¹⁹ Prevela J. M.

²⁰ Navedeni su primjeri koji u ruskom jeziku imaju istoznačne i paralelne homonime.

Primjer (Tafra 2005: 258):

- paronimno gnijezdo:
  - prilozi: *čitko – čitljivo*
- izvedenice:
  - imenice: *čitkost – čitljivost*
  - pridjevi: *čitak – čitljiv.*

Homonimi teško šire svoje gnijezdo – oni ili prelaze u drugu vrstu riječi, što ih automatski isključuje iz datog semantičkog odnosa, ili gube jednakost forme, što je također razlog da se dalje ne ubrajaju u homonime.

Homonimi, za razliku od paronima, prepoznatljiviji su i stvaraju manje problema i nesporazuma u samoj komunikaciji.

4. Međujezički paronimi

Paronime srećemo unutar jednog jezika, ali možemo ih naći i u usporedbi dvaju ili više jezika. Slavenski jezici su dobar izvor i potkrepa ovoj tezi. Međujezičku paronimiju omogućuju lekseme koje pripadaju dvama jezicima i koje se na svoj način uklapaju u te jezike. To često dovodi do pogrešaka u komunikaciji, jer to što bi se stranom govorniku učinilo bliskoznačno riječi koju on poznaje u svom maternjem jeziku, za izvornog govornika ta riječ može značiti potpuno nešto drugo.

„Međujezički paronimi ili lažni prijatelji jesu lekseme obično istog porekla, slične forme i različitog značenja“ (Dragićević 2007: 315). Autori često koriste ovaj termin *lažni prijatelji* za pojavu međujezičke homonimije. Borisav Tošić tvrdi da „ne postoji međujezička homonimija, nego samo međujezička paronimija, jer je u dva jezika teško naći riječi koje sasvim jednako zvuče (što je osnovna karakteristika homonimije). Naravno, kako je termin *međujezička homonimija* prije ušao u upotrebu i učvrstio se u lingvističkim radovima, teško ga je zamijeniti, pa se istraživači ovih pojava odlučuju za istovremeno proučavanje međujezičke paronimije i međujezičke homonimije“ (Tošić 1985: 46-47). Pitanje je onda kako razlikovati ove dvije pojave? Tošić u svom radu dalje objašnjava da treba gledati na zvučnu sličnost leksema – čim je veća radi se o međujezičkim homonimima, ako je ta sličnost manja onda je u pitanju međujezička paronimija (Tošić 1985: 47).

Primjeri:

- međujezički homonimi (rus. – bhs):
  - *живот* – *život* (stomak – stanje bića od rođenja do smrti),
  - *слово* – *slovo* (riječ – grafem);
- međujezički paronimi (rus. – bhs):
  - *частный* – *častan* (privatni – pošten; svet),
  - *будний* – *budan* (radni – onaj koji ne spava).

Ruski lingvisti u kriterijima za određivanje paronima često stavljaju i akcenat (dvije lekseme moraju imati isti naglasak da bi stvorile paronimni par). U pogledu međujezičke paronimije to je nemoguć zadatak, jer se akcenti mijenjaju kako u samom jeziku, tako i od jezika do jezika. Svaki narod ima svoju kulturu i tradiciju govorenja, ali u suštini slavenski jezici imaju iste

korijene, zahvaljujući čemu je i moguće provesti ovo istraživanje. Osim toga, za međujezičke paronime važi osnovno pravilo: da trebaju imati sličnu formu, a različit sadržaj. Shodno tome i ovdje je potrebno posmatrati genetsku povezanost leksema, njihovu fonetsku, morfološku i tvorbenu građu i kojoj vrsti riječi pripadaju.

U jeziku se razlikuje:

- unutarjezička:
  - *критический* – *критичный* (kritičan – kritički),
  - *жалостный* – *жалостливый* (tužan – bolećiv),
  - *здрáвица* – *здрáвница* (zdravica – lječilište) i
- međujezička paronimija:
  - *красный* – *красивый* (crven – lijep),
  - *женá* – *жéница* (supruga – žena),
  - *вместо* – *вместе* (umjesto – zajedno).

U ovoj drugoj moguća je nepovezanost semantičkih sadržaja i semantička diferencijacija korijena, gdje je odnos između leksema moguć zahvaljujući njihovoj tvorbi.

Međujezička paronimija može se pojaviti i u slučaju pozajmljenica. Moguće je da prilikom preuzimanja riječi iz drugog jezika i kod njih dođe do diferencijacije u upotrebi kod govornika koji pripadaju različitim narodima.

Primjeri:

- njemački:
  - *магазин* (prodavnica) – *magacin* (skladište);
- arapski:
  - *кружка* (krigla) – *kruška* (voće).

Međujezički paronimi stvaraju mnoge nevolje kako za prevodioce, tako i za obične korisnike stranog jezika. Problemi se javljaju u njihovoj pravilnoj upotrebi i stavljanju u odgovarajući kontekst. Ovdje maternji jezik često ima ogroman utjecaj na pogrešno shvaćanje ili prevođenje paronima, jer stvara lažne asocijacije ili dovodi do poistovjećivanja dviju riječi.

5. Problemi u prevođenju

U hominimiji poznata je pojava „lažnih prijatelja“ – tj. riječi koje isto zvuče na dva različita jezika, ali imaju sasvim drugačije značenje. „Lažni su prijatelji parovi leksema iz dvaju jezika, oblikom jednaki ili slični, a značenjski različiti (npr. hrv. *bajka* ‘kratka priča nestvarnih likova i fantastična sadržaja’~ rus. *баўка* ‘mekka vunena ili pamučna tkanina, flanel’)“ (Lewis 2016: 1). Ova pojava je karakteristična i za paronimne parove.

O problemima prevođenja „lažnih prijatelja“ opsežno istraživanje 2017. uradila je Jelena Grebenar u radu pod naslovom „Lažni prijatelji u prijevodu sa ruskog na hrvatski jezik (s aspekta teorije književnog prevođenja)“. Grebenar posebno ističe poteškoće prepoznavanja „lažnih prijatelja“ prilikom prevođenja književnih djela sa ruskog jezika, što dokazuje konkretnim primjerima sabranim u rječnik. Ovaj rječnik mogao bi poslužiti kao priručnik i pomoć u nastavi.

Grebenar ističe važnu ulogu prevoditelja. „Za valjan i dobar prijevod prevoditelju nije dovoljno isključivo vladanje jezikom originala i jezikom prijevoda, nije dovoljno poznavanje teorijskih i povijesnih činjenica te stila pisca čije djelo prevodi. Za uspješno prevedeno djelo prevoditelj će uvijek iznova istraživati sva semantička polja koja se u književnom djelu prepliću“. (Grebenar 2017: 9)

Do grešaka u prevođenju često dolazi kada prevodilac stalno prevodi s jednog jezika na drugi te gubi sposobnost govorenja na tom prvom jeziku. Neko ko prevodi obosmjerno može izgubiti predodžbu o razlikama u strukturi dvaju jezika ili uslijed dugogodišnje navike stvara direktne asocijativne veze između ta dva jezika koje koristi. (Grebenar 2017: 9)

Do čestih pogrešaka u prevođenju dolazi i zbog umora prevodioca ili kad neko ne poznaje dobro ciljani jezik. Tada se javlja refleksno zaključivanje, povezivanje sa izvornim jezikom, što naravno otežava samu komunikaciju ili jednostavno stvara komične situacije.

Primjeri:

- На вѣчере, посвящённом *индийской* культуре, я познакомился с красивой *индѣйкой*.²¹ (Na večeri, posvećenoj *indijskoj* kulturi, upoznao sam se sa lijepom *ćurkom*.)²²;
- *одѣть* – *надѣть* (obući nekoga, nešto – obući na sebe nešto),
- *мудрѣть* – *мудрѣть* (postajati mudar, pametan – pametovati),
- *желтѣть* – *желтѣть* (postajati žut – činiti nešto žutim).

Branka Tafra (2005: 265-266) navodi devet razloga zbog kojih se griješi u upotrebi paronima:

1. prevelika zvučna i značenjska sličnost parnjaka
2. nepoznavanje tvorbene osnove ili nedovođenje u vezu izvedenice i osnovne riječi,
3. potiskivanje jednoga parnjaka drugim,
4. nedovoljna značenjska razgraničenost i interferencija sa sinonimima, odnosno mogućnost upotrebe oba parnjaka u nekim kontekstima
5. nepoznavanje značenja sufiksa i prefiksa,
6. nepoznavanje leksičke spojivosti pojedinih riječi i njihove valentnosti,
7. nepoznavanje značenja pozajmljenica,
8. nepoznavanje konteksta,
9. interferencija maternjeg i stranog jezika koji se uči.

Primjeri:

- *бѣстрый* (brz) ≠ *bistar*,
- *гѣрный* (planinski) ≠ *gornji*,
- *участь* (sudbina) ≠ *učestće*.

U leksikologiji ruskog jezika Fomina (2003: 127-128) piše o uzrocima miješanja paronima.

- Na prvom mjestu je mala zvučna sličnost riječi sa pogrešnim tumačenjem:
  - *дно* – *днѣще* (dno vodenog područja npr. mora – dno neke posude npr. čaše),
  - *чѣша* – *чѣшка* (zdjela – šolja).

---

²¹ Primjer preuzet sa stranice: <https://ronl.org/leksicii/istoriya/904313/> (27.03.2019.)

²² Prevela J. M.

- Utjecaj asocijacija na tumačenje pojmova:
  - *anáфора – епіфора* (anafora – epifora),
  - *барóкко – рококо́* (barok – rokoko),
  - *брúтто – нéтто* (bruto – neto).
- Nepravilna upotreba paronima zbog bliskosti sa sinonimima:
  - *анекдоті́ческий – анекдоті́чный* (anegdotski – anegdotican),
  - *трагі́ческий – трагі́чный* (tragičan – vrsta drame ; tragičan – vrsta situacije).
- Nerazlikovanje riječi s obzirom na stil, npr. miješanje termina iz neke nauke sa razgovornim jezikom:
  - *антино́мия – антимо́ния* (antinomija, paradoks – antimon, hemijski element Sb),
  - *зуба́стый – зуба́тый* (zubat – sa zubima; sarkastičan, podrugljiv, drzak).
- Miješanje riječi čiji su sufiksi u uskoj semantičkoj vezi:
  - *изобрета́тельский – изобрета́тельный* (inventivan – snalažljiv),
  - *благоустро́йство – благоустро́енность* (uređivanje – blagostanje)
- Nedovoljno vladanje jezikom, nepoznavanje i neprepoznavanje riječi:
  - *а́мпиp – ва́мпир* (ampir, stil u Francuskoj – vampir),
  - *диста́нция – инста́нция* (udaljenost, distanca – instanca).

Tošić (1985: 101-102) navodi četiri temeljna razloga vezana za pogreške pri upotrebi paronima:

1. postojanje znatne semantičke bliskosti među komponentama
  - *уда́чный* (završava uspješno – vezano za pojave, situacije) / *уда́ливый* (uspješan – vezano za živa bića) – *уда́ча* (sreća);
2. nedovoljna usvojenost tvorbenih sredstava stranog jezika i nepoznavanje afiksa
  - *вдох – вздох* (dah – uzdah);
3. nepravilno shvatanje konteksta
  - *Выходя́ из метро́, я подня́лся на эскала́торе / экскава́торе.*
(Izlazeći iz metroa, popeo sam se pokretnim stepenicama / bagerom);

4. nepoznavanje osobina spojivosti paronimskih komponenti

- *ко́жньий – ко́жанный* (za kožu – od kože).

Prevedena poruka da bi bila razumljiva mora imati isti sadržaj kao i ona koja je primljena. U prevođenju nije dovoljno poznavanje samo ciljnog jezika već i kulture oba naroda na koji se prevode. Kao što je bilo spomenuto, za prepoznavanje paronima važnu ulogu igra kontekst, tako u pravilnom prevođenju bitno je poznavanje običaja, uzrečica, žargonizama i niza drugih stvari koje sačinjavaju kulturu jednog naroda.

U svom završnom diplomskom radu Grebenar navodi tri osnovne faze prevoditeljskog posla:

1. shvatanje originala
2. interpretacija originala
3. preizražavanje (prestilizacija) originala. (Grebenar 2017: 12)

Kako poslije tumači: „Dobar prevoditelj mora posjedovati određene sposobnosti i vještine koje će mu pomoći u prevoditeljskoj aktivnosti.“ (Grebenar 2017:12) Osobe koje mogu pročitati npr. neko poznato književno djelo i u originalu i na jeziku na koji je prevedeno u stanju su primjetiti da se često zna dogoditi da nije baš sve prevedeno „kako treba“. Neki prevodioci predoslovno sve prevode. Za ljude koji će kasnije čitati takav prijevod mnoge stvari mogu ostati nejasne, jer djelo nije prevedeno u duhu jezika. Uz to postoje i mnoge riječi koje posjeduju više značenja. Zato je bitna prevoditeljska vještina interpretacije, da može razumijeti na koji je tačno smisao riječi pisac ciljao i šta je upotrebom upravo te a ne druge riječi htio postići, te naći i upotrebiti neki prikladan prijevod te riječi. Ako prevoditelj nije u stanju prevesti nešto na takav način da se ne izgubi sav smisao i dubina piščeve misli, može barem u bilješkama, fusnotama objasniti to za šta ne zna naći odgovarajući ekvivalent u ciljnom jeziku.

Prevoditelj mora stalno imati na umu da kod nekih leksema stvarno dolazi do preklapanja forme i sadržaja riječi, ali ne smiju zaboraviti da ih neke asocijacije i slično ili čak isto zvučanje riječi može navesti na grešku u prevođenju. Tako čitaoci / slušaoci mogu često naići na neke nelogičnosti, greške, mogu se susresti sa nekim izmišljenim riječima, koje u originalu nemaju mjesto.

Neki prevoditelji često žele postati „vidljivi“ te nastoje iskazati svoje prevoditeljske vještine izmišljanjem, dodavanjem, mijenjanjem piščevih riječi. Postoje i oni koji nedovoljno poznaju ciljni jezik te prave „asocijativne“ greške ili pazeći da ne vjeruju „lažnim prijateljima“ loše prevedu riječ. Grebenar (2017: 20-21) u svom istraživanju primjetila je da u knjizi F. M. Dostojevskog „Braća Karamazovi“ u trećem podnaslovu četvrtog dijela dvanaeste knjige, koji glasi: *Медицинская экспертиза и один фунт опехов* („Medicinska ekspertiza i jedna funta oraha“) neki prevoditelj posljednju riječ prevodi kao *lješnjaka*. Prevoditelj se na taj način može svrstati ili u prvu grupu prevodioca koji se htio istaći te uljepšati najobičniji, ali i najpravilniji prijevod riječi *opex* ili pripada drugoj grupi te u strahu od „lažnih prijatelja“ bježi od ispravnog prijevoda riječi.

U početnoj etapi učenja ruskog jezika polaznici se najčešće suoče sa problemom pogrešnog razumijevanja sljedećih riječi:

RUSKI JEZIK	PRIJEVOD	B, H, S JEZIK
Бить	tući, udarati	biti i biti / tući
Вместе	zajedno	umjesto
Варенье	slatko	varenje
Глаз	oko	glas
Глядеть	gledati	gladiti
Голубцы	sarma	golupčići
Горшок	saksija	grašak
Гостиница	hotel	gostionica
Грести	veslati	gristi
Гроза	oluja	groza
Забывать	zaboraviti	zabiti
Запеть	zapjevati	zapeti
Загорелый	osunčan	zagorijeli
Заставить	natjerati	zaustaviti
Искусство	umjetnost	iskustvo
Конечно	naravno	konačno
Кровать	krebet	kravata
Кровь	krv	krov
Кружка	šolja	kruška
Магазин	prodavnica	magazin
Открыть	otvoriti	otkriti
Палец	prst	palac (isti korijen, značenje se udaljilo)

Печáть	štampa	pečat
Печéнье	keks	pečenje
Сад	vrt	sat
Сидéть	sjediti	sijediti (postajati sijed)
Снимáть	skidati	snimati
Столі́ца	prijestonica	stolica
Тóлько	samo	toliko
Ўжин	večera	užina
Упа́сть	pasti	upasti
Штамп	kliše	štampa
Шу́ба	bunda	šubara
Этикéт	etikecija	etiketa

Navedeni su parovi koji pripadaju istoj vrsti riječi i nemaju isto značenje kao pročitana riječ. Parovi se ne moraju slagati prema broju (jednina / množina), vidu (svršeni / nesvršeni glagoli), rodu (muški / ženski / srednji), vrsti (opće / vlastite / konkretne / apstraktne imenice) ili obliku (prijelazni / neprijelazni / povratni glagoli, glagolske imenice, određeni / neodređeni pridjevi, opisni / odnosni pridjevi).

Po ruskom azbučnom redu navedene su prvo ruske riječi koje su prepoznate kao riječi sličnog zvučanja i različitog značenja u bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku, u drugom stupcu je njihov prijevod na bosanski, hrvatski i srpski jezik te je u trećem stupcu naveden paronimni parnjak riječi iz prvog stupca (ovi primjeri se mogu smatrati lažnim prijateljima ili lažnom braćom).

Za ruske lingviste paronimi su tzv. *teške riječi* upravo zbog ovog miješanja na svim jezičkim nivoima, kako unutar samog jezika, tako i između jezika. Paronimi stvaraju velike nevolje korisnicima, često ih zavode na krivi put i nude neodgovarajuće ekvivalente. To dovodi do mnogih problema u prevođenju i učenju stranog jezika.

6. Zaključak

U radu je detaljno objašnjen pojam paronima i njihove karakteristike. Predstavljani su i problemi na koje nailaze govornici zbog sličnog oblika riječi, što je i usmjerilo rad na istraživanje međujezičkih paronima.

U prvom dijelu rada, osim bližeg upoznavanja sa terminom *paronim*, prikazana su pravila po kojima se dvije riječi mogu nazvati paronimskim parnjacima. Nakon toga predstavljena je podjela paronima prema tome kako nastaju. Historijat koji nakon toga slijedi isto je bitan dio ovog rada, jer ukazuje na problem s kojim se članovi komunikacije mogu sresti – premalo poznavanje riječi, loša upotreba, asocijativno lažno prepoznavanje riječi, što sve na kraju vodi do grešaka u komunikaciji. Pisci takve riječi nekad namjerno iskoriste u svojim djelima, kako bi začudili svoje čitatelje i postigli određeni stilski efekat, tzv. *paronomaziju*.

Paronimi su često miješani sa drugim semantičkim realizacijama, zato u daljnjem dijelu rada upoređeni su sa sinonimima, antonimima i homonimima. Često sami lingvisti paronime svrstavaju u istu grupu sa homonimima i ne posvećuju im dovoljno pažnje. U radu je objašnjeno kako se na najlakši način mogu razlikovati ove semantičke realizacije kako bi se izbjegle pogreške u njihovom prepoznavanju.

Ruski, bosanski, hrvatski i srpski jezik pripadaju istoj grupi jezika, zato vrlo lako može doći do pogrešnog tumačenja riječi. Dešava se to prije svega kod osoba koje nedovoljno poznaju strani jezik, ali i kod njegovihiskusnih govornika. Putem asocijacija pokušavaju povezati nepoznate riječi sa onima na koje ih podsjećaju. To često zna dovesti do nelagodnih, ali i do komičnih situacija. Zato ruski lingvisti paronime nazivaju *teškim riječima* upravo zbog miješanja na svim jezičkim nivoima, kako unutar samog jezika, tako i između jezika.

Gledajući na pravila sparivanja riječi slične forme i drugačijeg značenja, jako je teško naći prave paronime. Najsigurniji način je traženje parnjaka s obzirom na vrstu riječi kojoj pripadaju lekseme.

U radu je pažnja obraćena na sličnost u zvučanju između ruskih i bosanskih, srpskih i hrvatskih riječi i njihovo miješanje i zbližavanje u upotrebi, a ne na njihovu etimološku srodnost.

Moguće je, dakle, naći međujezičke paronime između ruskog i bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika s obzirom na vrstu riječi kojoj parnjaci pripadaju. Što se tiče ostalih pravila klasifikacije jako je teško zadovoljiti druge kriterije, a skoro je nemoguće načiniti prave paronime ako bi se sagledavala sva postavljena pravila.

Rad ukazuje na značaj daljeg izučavanja međujezičke paronimije na planu kontrastivne lingvistike i otvara pitanja za nova istraživanja u poredbenoj leksikologiji. Posebno bi bilo korisno provesti takva istraživanja na korpusu koji bi činilo više slavenskih jezika.

Dakle, međujezički paronimi su, za razliku od homonima, riječi u jezicima koji se kontrastiraju i koji nisu u potpunosti slični po obliku, ali mogu kod većeg ili manjeg broja govornika izazvati lažne asocijacije a također njihovo poistovjećivanje, iako se faktički njihova značenja razilaze. Još od Aristotela, kojem se pripisuje uvođenje ovog termina, preko lingvista koji su se bavili fenomenom lažnih prijatelja prevodioca s tačke gledišta leksikologije, historije jezika i prevođenja, sve je očiglednije da je skoro svaki primjer međujezičke paronimije unikalna i da bi se mogao analizirati drugačije od ostalih primjera.

Koliko je teško određivati odnose među riječima, pokazuju naredni primjeri: rus. *устать* – bos., hrv. i srp. *ustati* (postoji i arhaično *sústati* u značenju *umoriti se*). Sve te riječi imaju isti etimon *stat. Rusko *устать* i *ustati* na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku mogu se smatrati paronimima zbog evidentnog podudaranja na planu izraza, međutim, imaju različito značenje. S druge strane, rusko *устать* i *ustati* na bos., hrv. i srp. jeziku pokazuju manju bliskost na planu izraza, ali su srodni značenjski („устать — Общеславянское слово, образованное с помощью отрицательной приставки у от стати – статья. К этой же основе восходят статья, старый“ ...Этимологический словарь русского языка Крылова).

Rezultati detaljnijeg proučavanja ove pojave mogu biti korisni osim lingvistima, predavačima stranih jezika i svima koji uče ili se bave stranim jezicima. Također može doprinijeti razvijanju odgovornijeg odnosa prema provjeri značenja riječi u dvojezičkim i jednojezičkim rječnicima.

Istraživanje se pokazalo korisnim, jer je dalo sistematizirani pregled do sada slabo poznate i razrađene teme te pregled dosadašnje literature o ovoj pojavi.

7. Literatura

- Akuljenko, V. V., Komissaričik, S. Ju., Pogorjelova, R. V., Juht, V. L. 1969. *Англо-русский и русско-английский словарь „ложных друзей переводчика“*. Moskva: Большая Советская Энциклопедия.
- Cruse, D. A., 1991. *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dragičević, R., 2007. Paronimija. U: D. Hamović, ur. *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike, pp. 309-320.
- Grebenar, J. 2017. Lažni prijatelji u prijevodu sa ruskog na hrvatski jezik (s aspekta teorije književnog prevođenja), Završni diplomski rad, Filozofski fakultet u Sarajevu.
- Fomina, M. I., 2003. Явление паронимии в русской лексике. U: *Современный русский язык – Лексикология*. четvrto izdanje ur. Moskva: "Высшая школа", pp. 126-139.
- Karaulov, N. 1997. *Русский язык: энциклопедия*. Moskva: Большая Российская энциклопедия: Дрофа.
- Katnić-Bakaršić, M., 2001. *Stilistika*. Sarajevo: Naučna i univerzitetska knjiga.
- Kurek, K. i dr., 2004. *Rečnik srpsko-poljskih međujezičkih homonima i paronima / Słownik serbsko-polskich homonimów i paronimów*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza .
- Lewis, K., 2016. *Lažni prijatelji s Rječnikom hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Potanina, A. V., 2006. *Межъязыковая паронимия близкозвучных образований русского и немецкого языков, ученые записки казанского государственного университета*. Tom 148, sv. 2. Kazanj: Казанский федеральный университет.
- Simakova, E. S., 2008. Слово как основна единица.... U: *Сборник основных правил фонетики и лексики русского языка*. Moskva: Астрель, pp. 82-85.
- Šmeljev, D. N., 2009. Системные отношения в лексике. U: *Современный русский язык. Лексика*. Moskva: Книжный дом "ЛИБРОКОМ", pp. 231-232.
- Tafra, B., 2005. Paronimi između uporabe i kodifikacije. U: *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga, pp. 249-266.
- Tošić, B., 1985. *Paronimi u nastavi ruske leksike*. Sarajevo: Svjetlost.

Izvori:

- Dautović, M., 2009. *Hrvatsko-ruski rječnik*. Tom I i II. II ur. Zagreb: Školska knjiga.
- Dautović, M., 2007. *Hrvatsko-ruski priručni rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Dworecki, I. H., Buszkaniec, L. A., 1949. *Słownik rosyjsko-polski*. Varšava: Współpraca.
- Ivanović, S. & Petranović, I., Moskva. *Русско-сербскохорватский словарь*. 1981: "Русский язык".
- Mitranova, I. N. & Sinicyna, G. V., 1981. *Карманный польско-русский и русско-польский словарь*. Moskva: "Русский язык".
- Poljanec, R. F., Madatova-Poljanec, S. M., 1966. *Rusko-hrvatskosrpski rječnik*. II ur. Zagreb: Školska knjiga.
- Tošić, B. & Tanović, I., 1983. *Školski rječnik rusko-srpskohrvatski*. Sarajevo: "Svjetlost" - OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Internetski izvori:

- GUFO.ME. *Этимологический словарь Крылова*. Dostupno na: <https://gufo.me/dict/krylov> (20.05.2019.)
- GDZ.ru. Dostupno na: <https://ronl.org/lektсии/istoriya/904313/> (27.03.2019.)
- *Glosbe – mnogojazyčnyj onlajn slovar’*. Dostupno na: <https://ru.glosbe.com/pl/ru/czary-mary> (11.03.2019.)
- Hrvatski jezični portal. Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=main> (06.08.2019.)
- Hudeček, L., Mihaljević, M. *Hrvatska školska gramatika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Dostupno na: <http://gramatika.hr/uvod/> (06.08.2019.)
- Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2017. *Hrvatska enciklopedija*. Zagreb. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46773> (21.02.2019.)
- Ljermontov, M. J., Bertolino, N. *Demon*. Dostupno na: <https://pl.scribd.com/doc/204472041/Mihail-Ljermontov-poema-Demon> (27.03.2019.)
- Ljermontov, M. J., Čolaković, M. *Smrt pjesnika*. Dostupno na: <http://www.blogger.com/profile/1704280558878634.blogspot.com/2011/10/mihail-jurjevic-ljermontov.html> (25.03.2019.)

- Ljermontov, M. J. *Demon*. Dostupno na: http://www.world-art.ru/lyric/lyric_alltext.php?id=1015 (27.03.2019.);
- Majakovski, V., Zaharov, L. *Lijevi marš*. Dostupno na: <https://nedjeljnilistborba.wordpress.com/2013/07/23/lijevi-mars/> (25.03.2019.)
- Matoš, A. G. *Ljubavnik sramežljiv*. Dostupno na: http://gimnazija-sb.com/portal/wp-content/uploads/2015/02/matos_pjesme.pdf (26.03.2019.)
- Smeljakov, J. *Ruski jezik*. Dostupno na: <http://scanpoetry.ru/poetry/10880> (26.03.2019.)

